

Magyar Tudományos Akadémia
Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet

1014 Budapest, Országház u.30. Postacím: 1250 Bp., Pf. 33.
Tel.: 224-6790, 224-6700/470 Fax: 224-6793

titkarsag@mtaki.hu
www.mtaki.hu

AZ INTÉZET 2006. ÉVI TUDOMÁNYOS TERVE

Az Intézet 2006. évi munkatervének összeállításakor az első öt év során elért eredményeket, folytatásra érdemes kutatási programokat és a 2004-ben megfogalmazott középtávú intézményfejlesztési koncepcióban leírt kutatási prioritásokat vették figyelembe. Az éves feladatok – az egyes kutatócsoportokon belül megfogalmazott javaslatok alapján – szervesen épülnek rá a korábbi fejlesztési programokra és kutatásokra.

Ennek megfelelően az Intézet 2006-ban is jelentős figyelmet és munkát fordít a kelet-közép-európai régió etnikai adatbázisainak kiépítésére. A magyarországi nem magyar és a határon túli magyar kisebbségek identitásformáinak, nyelvi, kulturális sajátosságainak vizsgálata több kutatás, kiadvány és rendezvény központi témája lesz ebben az évben is. Különösen az antropológus és szociológus munkatársak számára nyílik így lehetőség arra, hogy a kutatók bekapcsolódhassanak nemzetközi etnológiai és antropológiai kutatási programokba.

Az Intézet pályázati források bevonásával újabb három évre állandósítani tudja azt a több intézmény munkatársaiból szerveződő kutatócsoportot, amely a régió országaiban kialakult önkormányzati és egyéb etnopolitikai modelleknek, az etnikai pártoknak és mozgalmaknak a funkcionális és összehasonlító jogi-politológiai elemzését végzi. Ugyancsak pályázati források segítségével mód nyílik a kisebbségi oktatási és közművelődési intézményrendszerek adatbázisainak fejlesztésére és az erre épülő szociológiai vizsgálatok folytatására.

Emellett kiemelt intézeti feladatnak számít a régió etnikai arculatát, interetnikus viszonyait befolyásoló migrációs folyamatok, etnikai előítéletek és konfliktusok folyamatos monitorizáló kutatása és egybevetése, amit a bécsi székhelyű EUMC és más uniós források is folyamatosan támogatnak. Az Intézetben folytatódik a kelet-közép-európai kisebbségi kérdés 20–21. századi történeti forrásainak feltárása. Az egyes kutatások közvetlenül kapcsolódnak a régió és az egyes országok aktuális etnopolitikai eseményeihez; vizsgálják többek között az uniós polgárság és a nemzetállami állampolgárság viszonyát, a parlamenti és a kisebbségi önkormányzati választásokat, a schengeni rendszer bevezetése nyomán átalakuló migrációs folyamatokat és a vízumpolitikát.

A tervezett munka személyi és szakmai szempontból, továbbá a finanszírozhatóság tekintetében is reális, megvalósítható. Az Intézet kutatási és kiadványterveinek megvalósítását nagymértékben befolyásolják a pályázati lehetőségek, illetve az azokon elért eredmények.

I. ADATBÁZIS

1. Kelet-közép-európai interetnikus tudásmenedzsment (IKM)

Ebben az évben az IKM oktatási intézményi adatainak frissítését végzi el az Intézet. Ezen kívül olyan együttműködési formákat alakít ki a határon túli magyar adatbázisokkal, amelyek egyrészt lehetővé teszik az elkülönített regionális adatfrissítéseket, másrészt ezek integrálását. Az IKM szolgál alapul az Interreg pályázat keretében multietnikus adatbázis kialakításához az Ister-Granum eurorégió területére vonatkozóan, illetve a Kárpátok eurorégióval való adatbázis-fejlesztési együttműködés beindításához.

2. Kárpát-medencei magyar kutatási adatbázis (KMKA)

Az 5/044/2002. számú NKFP-kutatás keretében elkészült demográfiai, etnopolitikai, bibliográfiai és térképi adatállományokat az IKM térinformatikai rendszerével összekapcsolva az Intézet kialakítja a Kárpát-medence Magyarország határain kívül élő magyar népességének település szintű kutatási adatbázisát. Ez a települési névtár helynévanyagán kívül tartalmazza a 20. század öt népszámlálásának nemzetiségi (anyanyelvi) adatait, a települések természetföldrajzi és közigazgatási tájbesorolását, a helytörténeti bibliográfiai adatokat, a 2002. évi státustörvény alapján kiváltott magyar igazolványok tulajdonosainak települési szintű anonim adatbázisát, valamint az egyes országok, régiók és kisebbségek önálló etnikai térképsorát. A GeoX Bt-vel közösen kifejlesztett és működtetett térinformatikai rendszer segítségével az Intézet honlapján az adatbázishoz mindenki számára szabad felhasználói hozzáférést biztosítanak. Az adatbázisról CD változat is készül.

II. A KUTATÓCSOPORTOK KIEMELT FELADATAI

1. Kisebbségi magyar kutatócsoport

1.1. Alapkutatások

1.1.1. Etnopolitikai modellek Európában

A kutatás egyrészt az etnikai és az ún. etnoregionális pártok és csoportosulások történetét vizsgálja Finnország, Nagy-Britannia, Olaszország, Magyarország, Szlovénia, Szlovákia és Románia esetében. Másrészt a határon túli magyar kisebbségi pártpolitizálás összehasonlító elemzését tűzte ki célul. Ennek érdekében vizsgálni kell az érdekvédő kisebbségi magyar politizálás tradícióit, mai hatásait, az egyes kisebbségeken belül meghúzódó szociális, kulturális és politikai-tradicionális törésvonalakat és az érdekkülönbözőségeket, valamint a kisebbségi politizálás és a többségi társadalmak kapcsolatának alakulását, a kisebbségi pártok kormányzati részvételének hatásait azok hosszú távú politikai elfogadottságára és saját kisebbségi közösségére vonatkozóan.

Külső kutatók bevonásával kerül feldolgozásra a romániai, szlovákiai és szlovéniai magyar politikai pártok, mozgalmak története és politikai szerepének vizsgálata: helyük a többségi politikai térben, a nemzetközi kapcsolatok, stratégiák és ezek változásainak elemzése.

További kutatási témát jelent a kelet-közép-európai roma politizálás intézményi kerete és sajátosságai. Ez a kérdés szorosan összefügg a szétszórta élő etnikai közösségek képviseletének a problémájával és a többségi társadalmak roma-integrációs politikáival. Ezen a ponton meg kell vizsgálni a pozitív megkülönböztetés lehetőségeit a kisebbségi politizálásban, valamint egy sajátos többségi-kisebbségi kapcsolatrendszer.

1.1.2. A Kárpát-medencei magyar szórványok interdiszciplináris és komplex vizsgálata

A kutatócsoport 2003-ban, több évre tervezve indította el a Kárpát-medence szórványrégióinak kutatási programját. A munkában részt vevők – a csoport tagjai, hazai kutatók, valamint a szomszéd országok hasonló témával foglalkozó szakemberei – a kutatás során egységes módszertani szempontokat érvényesítenek, s ez lehetővé teszi a különböző lokalitások egységes diszciplináris értelmezését. Az eddigi kutatási eredmények bemutatására, illetve a további együttműködés tartalmi és módszertani elemeinek egyeztetésére is sor kerül 2006. júniusában Zsobokon. A konferencia az MTA Néprajzi Kutatóintézetével és a kolozsvári Kriza János Társasággal közösen kerül megrendezésre.

1.1.3. Nagyvárosi magyar szórványközösségek Romániában és Szerbiában¹

A kutatás – 2006–2008 között – két szerbiai (Újvidék, Belgrád) és három romániai nagyváros (Arad, Brassó, Bukarest) szórványhelyzetű magyar közösségeit vizsgálja a velük együtt élő többségi etnikumok szocio-kulturális környezetében.

A kutatás a magyar közösségek szórvány létének több szintű vizsgálatán alapul, kitűzött célja ezek monografikus igényű bemutatása. Az így kapott kutatási eredmények – a kutatók összehangolt munkájának segítségével – a lokális sajátosságok kiemelése mellett összevethetővé válnak. Ezt figyelembe véve, valamint az alkalmazott kulturális antropológiai módszert tekintve tehát elsődleges célja a kutatásnak a témával kapcsolatos hazai és európai társadalomtudományi diskurzusban való részvétel újfajta perspektíváinak, szintetizálható és továbbgondolható eredményeinek vitára bocsátása és ezen keresztül új kutatások serkentése, elősegítése. A magyar történeti, néprajzi, szociológiai és újabban kulturális antropológiai szakirodalomban a városi szórványosodás mint probléma több helyütt felmerült, ugyanakkor alapos etnográfia – tekintettel a kutatás nehézségeire – nem született.

1.1.4. Etnikai határjelenségek, transznacionális magatartásformák Kelet-Közép- és Észak-Európában

Az Intézet antropológus munkatársai a norköppingi Egyetem Etnológiai Intézetével, valamint a pozsonyi, kolozsvári, bukaresti kutatókkal közösen olyan komplex módszertani eljárást alakítanak ki, amely lehetővé teszi a tartósan vegyes etnikai terekben, migrációs és transznacionális helyzetekben élő egyének és közösségek etnikai identitására jellemző többes, átmeneti és hibrid szerkezetek elemzését és leírását. A 2006. évben az elválasztó mechanizmusként működő különböző határvonalaknak, illetve a kontaktusónaként értelmezhető mezsgye- (frontier-) típusú övezeteknek és az ilyen terekben élőknek a vizsgálata jelenti a kiindulópontot. A Norköppingben tervezett első műhelytalálkozó célja a végleges kutatási terv kialakítása és egy nemzetközi kutatási pályázat előkészítése.

1.2. Alkalmazott kutatások

1.2.1. Vízumpolitika, bevándorlás, állampolgárság - Külföldi állampolgárok beutazása, határokon átnyúló kapcsolattartás szabályainak változása a visegrádi országokban az EU-tagság után²

A négy visegrádi országban a 2004-es EU-csatlakozás jelentős változásokat hozott a vízumpolitikájukban, a beutazási szabályozásokban. Az átmeneti helyzet, ami ezeknek az országoknak a jogalkotását – EU-tagállamokként, de még a schengeni rendszeren kívül

¹ Az OTKA támogatásától függ.

² Visegrádi pályázat támogatásától függ.

állókként – ma meghatározza, eltérő megoldásokat vetett fel Csehországban, Lengyelországban, Magyarországon, Szlovákiában. A beutazási feltételek újrászabályozásának összehasonlító elemzése a négy visegrádi országban több szempontból is fontos. A kutatás öt kérdésre keres választ. Hogyan sikerült a közös uniós vízümpolitika átvétele? Milyen nemzeti szempontok (pl. határokon túl élő kisebbségekkel való kapcsolattartás) befolyásolják az egyes országokban kialakult szabályozást és gyakorlatot? Milyen változások várhatók a schengeni övezethez csatlakozástól? Milyen közös érdekei vannak a visegrádi államoknak a közös uniós szabályozás alakításában (pl. kishatár forgalom könnyítése), mennyire hatékony az együttműködés ezek képviselőiben? Az elemzés külön kitér arra, hogy milyen jogi megoldásokkal (egyedi vízümpolitika, állampolgárság kiterjesztése, stb.) válaszolnak a visegrádi országok a közösségi jog átvétele és a határokon túl élő nemzettársakkal való kapcsolattartás terén jelentkező kihívásokra.

1.2.2. A magyarigazolvány hatása Kárpát-medence magyarlakta régióiban (5/044/2002. NKFP kutatás)

A kutatásnak két egymással összefüggő célja van. Egyrészt a státustörvény elfogadása után eltelt első három évben kiosztott magyarigazolványok tulajdonosainak területi, nem és kor szerinti megoszlását vizsgálják a rendelkezésre álló adatbázis alapján. Emellett az NKFP-kutatás célterületeként kijelölt szlovákiai, kárpátaljai, székelyföldi és vajdasági mikrorégiókban antropológiai módszerekkel feltérképezik a magyarigazolványok használatának tapasztalatait, az igazolványról kialakult vélekedéseket, a magyar identitáspolitikában, illetve a magyar–magyar kapcsolatban betöltött szerepére vonatkozó értékeléseket. A kutatás a magyar nemzeti identitás regionálisan és lokálisan egyaránt sok tekintetben különböző jelentésvilágait és aktuális problémáit is igyekszik bevonni a vizsgálatba, feltárva a magyarigazolvány és a kettős állampolgárság kapcsán kialakult összmagyar viták közvetett és közvetlen hatását.

1.2.3. A mátyusföldi vegyes lakosságú települések etnikai változásai a 20. században

A somorjai Fórum Intézettel közös kutatás célja alapvetően a Galánta közelében található Felsőszeli és Alsószeli településeken lezajlott 20. századi gazdasági, társadalmi, politikai, etnikai, felekezeti változások komplex felmérése. A kutatás főbb csomópontjai: az 1918–1919. évi impériumváltás, a második világháború évei, a zsidók elhurcolása, a csehországi deportálások, a lakosságcsere, a kitelepítettek és a betelepülő tótkomlóiak. A 2006. végéig folyó munka végeredménye egy-egy 15 ív terjedelmű gazdasági-társadalmi, illetve néprajzi, nyelvészeti és antropológiai monográfia. Ezenkívül a projekt eredményeként elkészül a fénykép- és interjútar, a zsidó temető emlékhelyé alakítása, valamint a két intézet és a két település honlapján a lakosságcsere és a deportálások dokumentációjának elhelyezése. Az intézeti munkatársak ebben a kutatásban a két falu interetnikus viszonyainak alakulását vizsgálják. Ezen belül a betelepített tótkomlói szlovákok és a szeli magyarok viszonyát, a Magyarországra telepített szeliek emlékezetében rögzült faluképeket, a vegyes házasságok működését, az evangélikus magyar többségű települések erőteljes ateizálódását, a kommunista párt erős pozíciónak okait tárják fel levéltári források és interjúk alapján.

1.2.4. KOMP – Kulturális, oktatási és multietnikus program az Ister-Granum eurorégióban

A komáromi Selye János Egyetem Kutatóintézetével és az esztergomi Eurohíd Alapítvánnyal közösen benyújtott Interreg-pályázat sikere esetén a kutatás az Esztergom–Párkány székhelyű Ister-Granum eurorégió településeinek lokális magyar–szlovák–roma kulturális és oktatási együttműködési gyakorlatait tárja fel. 1989 után a határregiók kistérségei, települései, városai

igen gyorsan megtalálták az egymás közötti kapcsolatépítés, együttműködés és társulás lehetőségeit. Különösen a gazdasági kapcsolatok épültek ki igen rövid időn belül. A kulturális, történeti, turisztikai kapcsolatok ellenére az oktatási, kulturális, egyházi intézmények jóval lassabban fedezik fel a határ menti együttműködésben rejlő intézményes lehetőségeket, és kevés példát találunk az intézményfejlesztési elképzelések, tervek összehangolására is.

A határrégiók etnikai arculata erősen módosult az elmúlt évszázadban. A szlovákiai oldalon a magyar kisebbség ugyan továbbra is négyszáznál több településen megőrizte helyi többségét, de a kistérségi városközpontokban és az egykori nyelvhatárok mentén folyamatos a térvesztése. A magyarországi oldalon a lakosságcsere és az asszimilációs folyamatok következtében a szlovák nyelvszigetek, enklávék településeinek egykori szlovák többsége, jellege mára jórészt már a múlté. A cigány közösségek erőteljes jelenléte viszont egyre inkább meghatározó sajátossága a határ menti kistérségeknek, helyzetük és kapcsolatuk a helyben lakó magyar, szlovák népességgel azonban sehol sem tekinthető kielégítőnek.

A kutatási konzorcium tagjai előbb szociológiai, társadalom-földrajzi, politológiai elemzéssel és kulturális antropológiai módszerekkel megvizsgálják az eurorégió kiválasztott településein működő oktatási, kulturális és egyházi intézmények etnikai, nyelvi profilját, a helyben lakó két vagy három nemzeti közösség közötti együttműködés eddigi gyakorlatát, a helyi etnikai konfliktusok okait, az óvoda- és iskolaválasztás nyelvi, minőségi és egyéb szempontjait. A komplex kutatás eredményei alapján és az első évben kialakítandó internetes kistérségi adatbázis segítségével a kistérségi együttműködő partnerek bevonásával olyan multikulturális képzési kézikönyvet és e-learning tananyagot dolgoznak ki, amely lehetővé teszi a projekt második évében a helyi képzési, együttműködési formák kipróbálását, begyakorlását.

2. Magyarországi kisebbségi kutatócsoport

2.1. Alapkutatások

2.1.1. Identitás, migráció, modernizáció

A 2001. évi népszámlálás adatállományát alapul vevő kutatási program részletes ismertetésére a korábbi évben sor került. Ebben az évben a téma következő aspektusainak földolgozására kerül sor: a magyarországi nemzetiségek identitásjellemzői; a magyarországi népszámlálások nemzeti-etnikai kérdőpontjainak, meghatározásának változásai, a népszámlálások története; vegyesházasságok a magyarországi nemzeti-etnikai kisebbségek körében .

2.1.2. A magyarországi egyházak és a nemzetiségek (1920-1950)³

A négy évig folyó forrásfőltáró kutatás alapvető célkitűzéseit az Intézet 2005. évi kutatási terve részletesen ismertette. Az egyes egyházi levéltárakban őrzött iratanyagok a témához kapcsolódóan legalább az egyházkormányzati iratait, az egyesületek, civilszervezetek, iskolák, és egy-egy mintaként kiválasztott plébánia anyagát is át kell tekinteni. A kutatás eredményeként rendelkezésre fog állni egy forráskataszter, amely a téma későbbi különböző szempontú feldolgozását teszi lehetővé. 2006-ban a következő levéltárak iratanyagának feltárására kerül sor: a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára; Görög Katolikus Püspöki Levéltár; Szerb Ortodox Egyházmegeyei Levéltár; Magyarországi Román Ortodox Egyház Levéltára; Kalocsai Főegyházmegeyei Levéltár; Szeged-Csanádi Püspökség Levéltára; Pécsi Püspöki és Káptalani Levéltár; Baranyai Református Egyházmegeye Levéltára; Váci Püspöki és Káptalani Levéltár; Prímási Levéltár.

³ A kutatást az OTKA támogatja.

2.2. Alkalmazott kutatások

2.2.1. *Etnikai sztereotípiák a mai Magyarországon*⁴

Magyarországon mind ez ideig nem folyt széleskörű, empirikus szociológiai sztereotípiakutatás a magyarországi nem cigány etnikai kisebbségekről. Nem került vizsgálatra, hogy milyen sztereotípiák élnek a magyar lakosságban ezekről a kisebbségekről, milyen sztereotípiákban gondolkodnak a kisebbségek tagjai egymásról és a többségről; hogyan funkcionálnak ezek a sztereotípiák a köznapi kommunikációban és a társas érintkezés során, milyen forrásokból származnak és milyen úton adódnak tovább, csökkentik vagy esetleg növelik-e a sztereotipizálásra való késztetéseket azok a formák, amelyekben a szóban forgó kisebbségek érintkeznek egymással, és mily mértékben terheltek előítéletekkel az etnikai sztereotípiák a mai Magyarországon. Tehát általában véve keveset tudunk arról, hogy hogyan alakítják az etnikai sztereotípiák a személyes és intézményes interakciókat abban a társadalmi térben, amelyben több etnikai csoport él egymás mellett. A tervezett kutatás e kérdések megválaszolásának irányába szándékozik megtenni az első lépéseket.

2.2.2. *Kitelepítettek – Visszatérők – Visszaszököttek*

Az 1946–1948 között Magyarországról kitelepített svábok nagy számban – a levéltári források utalásai szerint tízezernél is többen – tértek vissza szülőföldjükre. A jelenség egyedülállóan tekinthető a régióban. A kitelepítéssel, elűzetéssel érintett szudétánémetek vagy a lengyelországi németek esetében mind az adott ország társadalma, mind az érintettek szempontjából elképzelhetetlen lett volna egy ilyen személyes stratégia választása.

A kutatás célja a visszatérés motivációinak, körülményeinek feltárása, valamint a magyar társadalom viszonyulásának bemutatása. A jelenség mögött – az egyéni sorsok különbözőségein és a véletleneken kívül – nyilvánvalóan szisztematikus társadalmi tényezők vannak, mindenekelőtt a vizsgált személyek asszimiláltsága vagy integráltsága a magyar társadalomba.

A 2005-ben elvégzett munka eredményei indokolják a munka folytatását. Folytatódik mind a levéltári feltáró munka, mind az interjúk készítése, különösen az ország azon területein - Bács-Kiskun, Tolna, Somogy és Győr-Moson-Sopron megyében, valamint a Budapest környéki településeken – ahol eddig nem készültek interjúk. A kutatás folytatását nagymértékben befolyásolja anyag háttérének megteremtése.

2.2.3. *Kisebbségi választások 2006*

A kutatás célja, hogy a szakmai közvéleménynek, a kisebbségi szervezeteknek, a sajtónak és minden más érdeklődőnek a lehető legteljesebb, a leginkább elmélyült tájékoztatást nyújtsa a 2006-ban lezajló kisebbségi önkormányzati választásokról és minden ehhez kapcsolódó körülményről. Ez egyrészt jelenti a témában már megjelent adatbázisok, tanulmányok, vélemények, sajtóanyagok közzétételét, másrészt új, elemző anyagok készítését.

Az információk megjelenési helye egy internetes portál, amely két nagy tematikus egységből épül fel. Egyrészt megjelennek a legfontosabb jogszabályok, a parlament és bizottságainak munkája során keletkezett anyagok, újságcikkek, másrészt vitafórumot biztosítanak a témával foglalkozó különböző tudományágak képviselőinek és az érintetteknek.

⁴ A kutatást az OTKA támogatja.

3. Romológiai kutatócsoport

3.1. Alap kutatások

3.1.1. A kulturális antropológiai cigánykutatások enciklopédiája

A kutatás célja kettős: egyrészt olyan adatbázis létrehozása, amelyben megtalálhatók a szakterület releváns szakértői, másrészt a téma eddig nem létező, összetett fogalmi bázisának kialakítása. A kutatói adatbázis a neveken, elérhetőségen túl a személyi szakterületét, publikációs tevékenységét is felölelné. A fogalomtárba a különböző tudományterületek releváns romológiai fogalmait gyűjtik össze, amelyekről egy előre kidolgozott módszertan alapján rögzítik majd a legfontosabb tényeket, fogalom-meghatározásokat. E munka során törekednek a szakterületek fogalmi átfedéseinek kiküszöbölésére is.

3.1.2. A kulturális antropológiai cigánykutatások története

Az antropológusok azáltal, hogy huzamosabb ideig együtt éltek egy-egy cigány közösséggel és tanulmányaik előterébe a cigányok nézőpontja került, azáltal, hogy a kultúrát a hétköznapi értelemben felfogott kategóriánál tágabban értelmezték, valamint azáltal, hogy elemzéseik során a komparativizmus mellett a holista szemléletet követték – alapvetően új felismerésekkel gazdagították a cigány kultúrákra vonatkozó ismereteinket. És itt nemcsak arról van szó, hogy pl. empirikus bizonyítékokkal szolgáltak arra vonatkozóan, hogy a „cigány” elnevezés esetében egy pluri-etnikus, nem-homogén kategóriával van dolgunk. A kulturális antropológia a cigány kultúrák új konstrukcióit hozta létre, a „cigány” kategóriát új tartalommal töltötte meg, alapjaiban ingatva meg mindazokat a vélekedéseket, amelyek a cigányokra vonatkozóan a többségi társadalom legtöbb tagjában korábban éltek és mind a mai napig élnek. A munka szisztematikusan áttekintené és összefoglalná a kulturális antropológiai cigánykutatások európai és amerikai eredményeit.

3.1.3. Cigány és nem cigány kultúrák a Kárpát-medencében

A kutatás a magyarországi, a szlovákiai, a romániai és a szerbiai városok és kistelepülések cigány–magyar–román/szerb/szlovák együttélési formáit vizsgálja kulturális antropológiai megközelítésében. Az interetnikus viszonyokhoz több szempontból közelít. A kiválasztott interetnikus közösségeket egyrészt az együttélés időtartama és minősége, azaz intenzitása, közelsége, konfliktusos vagy konfliktus-mentes jellege alapján, másrészt az együttélés kulturális-gazdasági rendszere – tradíciók, sztereotípiák, csoport-attitűdök, a munkamegosztás és piacmegosztás interetnikus mintái – szerint, valamint az együtt élő etnikumok nyelvhasználati és iskoláztatási stratégiái szerint vizsgálják.

Az állomásozó terepmunka alatt a kutatók hang-, fotó- és videofelvételeket készítenek kutatott terepükön. A fotótárakból az Intézet kiállítást rendez. A terepmunka tapasztalatait összegző munkákat tanulmánykötetben jelentetik meg.

4. Migrációs Kutatócsoport

4.1. Alap kutatások

4.1.1. Polgárok és kormányzás a tudás alapú társadalomban⁵

A 2004-ben indult kutatás célja, hogy megfelelő koncepcionális, tartalmi és politikai eszközt alakítson ki a tudás alapú társadalomban, hogy jobban érthetővé váljanak a biztonsági összefüggések a kibővített Európában, miközben felelős politikai válaszokat alakít ki a

⁵ A kutatást a Challenge FP6 támogatja.

jövőbeli társadalmi krízisekre. A kutatás az európai integrációt állítja a középpontba és kritikusan vizsgálja a biztonság terén a közhatalom intézményes átformálását, újjáalakítását. A kutatás nyilvános adatbázist hoz létre (observatory), amely elemzéseket és értékeléseket tartalmaz a szabadság és a biztonság változó európai kapcsolatát illetően. A polgárjogok, az emberi jogok és a társadalmi kohézió, azaz a szabadság új dimenziói jelentik egyfelől a kiindulópontot, másfelől a nemzetközi környezet eseményei (pl. a 2001.szeptember 11-i robbantás, az afganisztáni, az iraki háború). Ez újfajta biztonsági rendet, gyakorlatot hozott létre, amely azonban aláássa a szabadságot és a stabilitást.

A több tudományterületet felölelő kutatók komplex módon vizsgálják a problémát, mind módszertanilag, mind a különböző tudományterületek sajátos megközelítése és empirikus adatgyűjtés révén, mégpedig a folyamat dinamizmusát követve.

Az Intézet által vezetett munkacsoport kutatási témája: az EU bővítése és a szomszédos országokhoz fűződő viszony kihatása a biztonságra, a stabilitásra és a szabadságra (a csoport tagja még Bulgária, Lengyelország és Málta).

4.1.2. Európai nagyvárosokban élő bevándorolt közösségek politikai integrációja⁶

A projekt európai nagyvárosokban élő bevándorolt közösségek politikai integrációját vizsgálja, amelyből a multikulturális demokrácia helyi szintű megvalósulására következtethetünk. A projekt definiálni és konceptualizálni igyekszik a politikai integráció fogalmát, ami megfelelő indikátornak tűnik a multikulturális demokrácia vizsgálatához. A kutatás során vizsgálni kívánt kérdések: milyen mértékben integrálódtak a bevándoroltak városuk politikai életébe? Vannak-e szignifikáns különbségek egyes etnikai, kulturális vagy nemzeti csoportok politikai integrációjában? Ha vannak ilyen különbségek, milyen változók mentén írhatjuk le őket, milyen faktorok befolyásolják őket?

A kutatás az alábbi európai városokban zajlik: Lyon, Milano, Budapest, Madrid, London, Genf, Neuchâtel.

Az elsődleges kutatás és adatfelvétel mellett a kutatói team kapcsolatokat épít és Európa-szerte együttműködik más hasonló kutatási projektek résztvevőivel.

4.2. Alkalmazott kutatások

4.2.1. EUMC Rasszizmust és idegenellenességet monitorozó program

Az EUMC 2006-re kiírt együttműködési pályázata segítségével az akadémiai, a kormányzati és a civil szféra együttműködésének erősítése, formalizálása a cél. A projektben vállalt feladatok: a Nemzeti Központ működtetése, kapcsolattartás különféle szervezetekkel – állami szervezetek, civil szervezetek, kutatóintézetek, sajtó – , a RAXEN adatbázis karbantartása és fejlesztése.

4.2.2. Diszkrimináció monitorozás

A kutatás célja, hogy különböző területeken – munkaerőpiac, lakásbérlés, igazságszolgáltatás, rendőrségi eljárás – a kisebbségekkel, elsősorban romákkal szemben előforduló diszkriminációt vizsgálja. A diszkrimináció-gyanús helyzeteket – meghirdetett állás megszerzése, lakásvásárlás, ügyintézés, szolgáltatás – tesztlők segítségével kontrollálja, ehhez olyan kísérleti elrendezést kell létrehozni, amelyben a tesztpárok lényeges objektív és szubjektív tulajdonságai megegyeznek.

⁶ A kutatást a Localmultidem FP6 támogatja.

5. Judaisztikai Kutatócsoport

5.1. Alapkutatások

5.1.1. Héber források Magyarország és a magyarországi zsidóság 18. századi történetéhez

A hazai judaisztikai kutatás sok évtizedes adóssága az ország történetére, illetve a magyarországi zsidóság történetére, művelődéstörténetére vonatkozó héber (és részben jiddis) nyelvű források feltárása, feldolgozása és közreadása. A feladatot végül a MTA Judaisztikai Kutatócsoportja vállalta fel, s a Kútforrások első, a kezdetektől 1686-ig terjedő időszakot átfogó kötete közel másfél évtizedes munka eredményeként 2003-ban jelent meg. E megkezdett sorozat kronológiailag soron következő kötetének előkészítését tűzte ki célul jelen kutatás.

5.2. Alkalmazott kutatások

5.2.1. Újítások terjedése a zsidó vallásban: földrajzi, társadalmi és kognitív tényezők

A kutatási program néhány tényezőt olyan módszertan segítségével vizsgál meg, amely nem csupán a zsidó vallás, hanem más kultúrák kapcsán is újszerűnek számít.

Földrajzi eloszlás: A dialektometria egy nyelv dialektusainak a hasonlóságát méri, és a dialektusokat hasonlóság szerint csoportosítja. A kutatási program első eleme az askenázi zsidóság kultúrájára és a jiddis nyelv dialektusaira fogja alkalmazni ezt a technikát. A kutatás célja a földrajzi közelség, a kulturális szokások hasonlósága, valamint a beszélt nyelv dialektusainak hasonlósága közötti korreláció meghatározása.

Földrajzi mobilitás: A nyelvi és kulturális dialektusok divergenciája és konvergenciája a földrajzi mobilitást, a szomszédos vagy távoli területek lakóinak a kölcsönhatását méri. De miként is befolyásolja a földrajzi mobilitás a dialektusok hasonlóságát? Ezt kívánja meghatározni számítógépes modellezés segítségével a program második része.

Kognitív vallástudomány: A nyelvi és kulturális dialektusok létrejöttéhez nem elegendő a szomszédos vagy távoli területek lakóinak a találkozása, hanem szükség van arra is, hogy a találkozók egyének befolyásolják egymás nyelvét, illetve kultúráját. A kognitív vallástudomány egyik fő célja éppen annak a meghatározása, hogy vajon egy vallási újítás mitől lesz vonzó az egyén számára.

Az Intézet munkatársai a fenti kiemelt, csoportos kutatások mellett 2006-ban folytatják egyéni kutatásaikat. 2005-ben négy munkatárs védte meg doktori disszertációját. Kovács András ebben az évben védi meg akadémiai doktori disszertációját. Jelenleg négy PhD disszertáció készül az Intézetben. Előreláthatóan 2006-ban védi meg disszertációját Papp Richárd, Kállai Ernő és Vizi Balázs.